

พระพุทธศาสนากับความมั่นคงทางสังคมจิตวิทยา
Buddhism for Psychological and Societal Stability

วิโรจ นาคชาตรี¹

Wiroj Nakchatri

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนาได้สอนถึงความมั่นคงด้านสังคมจิตวิทยา คือ ประชาชนต้องมีอาชีพและรู้หน้าที่ในอาชีพของตน ที่สำคัญคือ การเป็นชาวพุทธที่ดีต้องมีศรัทธาในคำสอนที่ถูกต้อง มีศีล มุ่งหวังผลจากการทำงาน ขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา อันนำมาสู่ความเข้มแข็งของชุมชนซึ่งนำมาสู่ความมั่นคงของชาติ ที่เรียกว่า “ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาคือความมั่นคงของชาติ”

คำสำคัญ : พระพุทธศาสนา, ความมั่นคงของชาติ, ความมั่นคงทางสังคม

Abstract

The Buddhist teachings about psychological and societal stability. People should be responsible in undertaking their careers. To be good Buddhists, they must be guided by moral principles. They should expect achievements in their careers that are supported by the act of religiosity to bring the strength to the community. This will finally bring integrity and to the community. A foundation of Buddhism is integrity of the nation.

Keywords: Buddhism, National Security, Societal Stability

บทนำ

ตั้งแต่โบราณมาแล้ว ชนชาติไทยได้นับถือผีสาง เทวดา และไสยศาสตร์ ดังที่ เสฐียรโกเศศ (2515, หน้า 188) ได้กล่าวว่า “ลัทธิถือผีสางเทวดาหรือวิญญาณนิยม ได้แก่ การนับถือผีที่เป็นเทวดารักษ์ เช่น รุกขเทวดา เจ้าทุ่ง เจ้าท่า เจ้าป่า เจ้าเขา (nature worship) การนับถือผีปู่ ย่า ตา ยาย ผีเรือน การนับถือวีรบุรุษ (hero) worship) และการการนับถือผีร้าย เช่น ผีห่า (demon worship)” เมื่อพุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้าสู่ประเทศไทย คนไทยยังคงนับถือผีและศาสนาพราหมณ์ รวมทั้งพระพุทธศาสนา เรียกได้ว่า “ผี พราหมณ์ พุทธ อยู่ในสายเลือด” ซึ่งความเชื่อทั้งสามคตินี้ นับถือคละเคล้าปะปนกันไป จะถ้อย่างไหนมากหรือน้อย

¹ รองศาสตราจารย์ ภาควิชาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Associate Professor, Department of Philosophy, Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University,

E-mail: wiroj_nakchatri@windowslive.com

* Manuscript received January 9, 2020; revised February 18, 2020 and accepted March 12, 2020

กว่ากันที่สุดแล้วแต่ชาติชั้นและการศึกษาของคนในหมู่นั้น ซึ่งไม่เท่าเทียมกัน ใครจะถือหนักไปทางไหน ถ้าไม่เป็นสิ่งที่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อนก็ยอมทำได้ตามศรัทธาของตน (เสฐียรโกเศศ, 2515, หน้า 293)

ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติและนับถือพุทธศาสนามากกว่าร้อยละ 94 และตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 9 ได้กล่าวว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก โดยมีการปฏิบัติศาสนกิจ เช่น การตัดบาตร สวดมนต์ และรักษาศิลในวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา รวมถึงวันสำคัญทางประเพณี เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันลอยกระทง แม้กระทั่งประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยทั้งงานวันเกิด งานบวช งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ จนกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นวิถีชีวิตของคนไทยและเป็นวัฒนธรรมของชาติไทย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2535, หน้า 6) ทำให้เห็นความสำคัญและดึงมรดกด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่า “ชีวิตของคนไทยผูกพัน อิงอาศัยกับพระพุทธศาสนาเต็มตลอด ตั้งแต่เกิดจนตาย” (พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), 2535, หน้า 3) สถาบันทางศาสนา เป็นแหล่งให้การศึกษาตลอดชีพแก่ชุมชน โดยผู้ทำหน้าที่ของ สถาบัน คือ พระสงฆ์ เป็นผู้แนะนำสั่งสอนความรู้และวิชาชีพที่นอกเหนือจากพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ชุมชนไทยที่เป็นชาวพุทธก็มีวัดเป็นแหล่งวิทยาการต่าง ๆ มาตั้งแต่โบราณสืบต่อมาจนถึง ปัจจุบัน จนมีคำพูดกันติดปากว่า “บวชเรียนเขียนอ่าน” วัด เป็นสถานที่เรียน อ่าน เขียน คิดเลข และงานฝีมือต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัด และสอนโดยพระสงฆ์ของวัดนั้น ๆ เป็นต้น สถาบันศาสนาเป็นระบบย่อยของสังคมไทยซึ่งมีวัดเป็นศาสนสถาน มีพระสงฆ์เป็น ศาสนบุคคลที่จะทำให้พระพุทธศาสนาช่วยในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติ อย่างสำคัญยิ่ง คนไทยสมัยโบราณหันหน้าเข้าวัด ไกลชิดวัด สนิทกับวัดมาก และวัดก็ทำหน้าที่ที่สำคัญเพื่อชาวบ้านไม่น้อย (ฉวีวรรณ สุวรรณภา, 2559)

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์พระพุทธศาสนาอยู่ในภาวะที่ไม่อาจประมาทได้ เนื่องจากมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคมด้วยการไหลบ่าของวัฒนธรรมต่างแดน ซึ่งบางอย่างก็เป็นประโยชน์ และบางอย่างก็มีอิทธิพลในทางลบต่อความรู้สำนึกคิดของประชาชนในชาติ ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ยิ่งไปกว่านั้นยังมีคณะบุคคลที่ทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อพระพุทธศาสนาหวังทำลาย จนบางกรณีเกิดเป็นวิกฤตการณ์ทางศรัทธาและปัญญา ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือในการแก้ไข (พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย, 2537, หน้า 45) ดังนั้น การศึกษาคำสอนทางพุทธศาสนาที่ว่าด้วยความมั่นคงของชาติ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้คนไทยเข้าใจหน้าที่ของชาวพุทธที่มีต่อประเทศชาติ เพื่อให้สังคมไทยและชาติไทยมีความสงบมั่นคง

ความมั่นคงทางสังคมจิตวิทยา

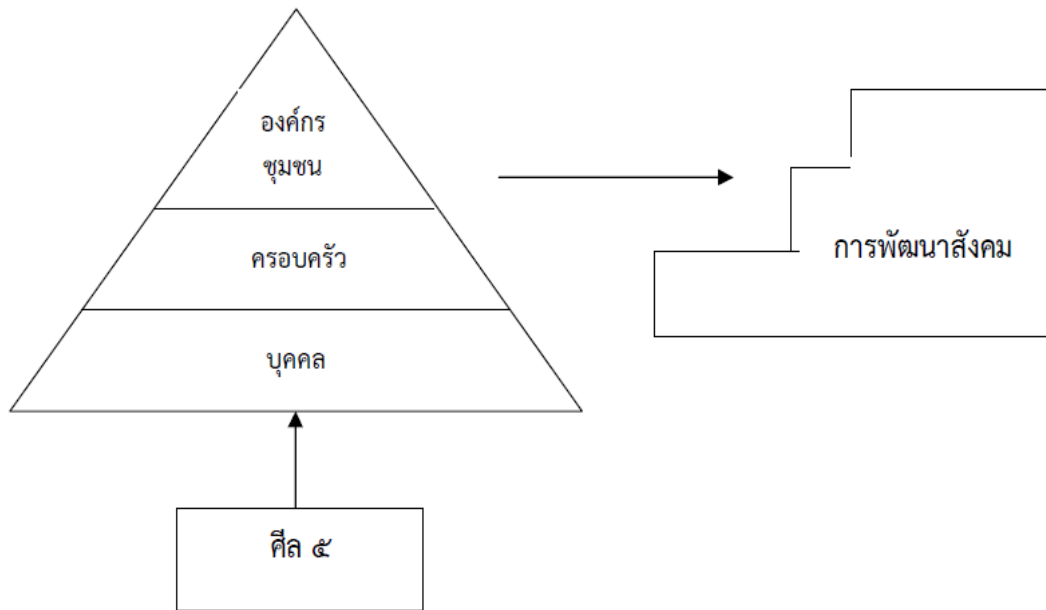
ความมั่นคงทางสังคมจิตวิทยา คือ การนำความรู้เกี่ยวกับสังคม สังคมวิทยา จิตวิทยาและจิตวิทยา สังคมมาประยุกต์ใช้ทั้งในส่วนของบุคคล กลุ่มคน เพื่อพัฒนาสังคม ประเทศชาติให้มีความเจริญ โดยยึดหลักความเข้มแข็งของประชาชน คือ ทำให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถ มีวัฒนธรรม จริยธรรมและศีลธรรม รวมทั้งมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของพลเมืองและต่อสังคม ตลอดจนมีจิตสำนึกและภาคภูมิใจในความเป็นชาติและเกียรติภูมิของบรรพบุรุษ

พระพุทธศาสนาถือว่าประชาชนเป็นส่วนสำคัญที่สุดของชาติ ความมั่นคงทางสังคมจิตวิทยาตามแนวทางพระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญกับประชาชน และเห็นว่าประชาชนเป็นรากฐานความมั่นคงของชาติ เรียกว่า “ความเข้มแข็งมั่นคงของพลเมือง” ประกอบด้วย ความมั่นคงของชีวิตประชาชน ศาสนาและการศึกษา

พระพุทธองค์ทรงบัญญัติศีล หรือสิกขาบทในทางพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงมีวัตถุประสงค์ตามที่ปรากฏในคัมภีร์อุปาสิสูตร มีเนื้อหาแสดงถึงเรื่องความสำคัญของศีลนี้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของชนทุกระดับ ทุกองค์กร ทั้งระดับปัจเจกชน สังคมและประเทศชาติ ดังมีพระพุทธพจน์ที่แสดงถึงคุณค่าของสิกขาบท (ศีล) ดังนี้ว่า

- (1) เพื่อความรับว่าดีของสงฆ์ (การยอมรับความดีงามของคนในสังคม)
- (2) เพื่อความผาสุกแก่สงฆ์ (สังคมมีความสันติสุข)
- (3) เพื่อข่มบุคคลผู้เกี้ยว (ผู้ที่กำลังจะล่วงละเมิดศีลหรือล่วงละเมิดศีลแล้วไม่มีความละอาย)
- (4) เพื่อความผาสุกแก่เหล่าผู้มีศีลดีงาม (ทำให้ผู้มีศีลสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ไม่ถูกคนทุศีลเบียดเบียน)
- (5) เพื่อกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะเกิดในปัจจุบัน (ปิดกั้นความชั่ว)
- (6) เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต (ป้องกันความชั่ว)
- (7) เพื่อความเลื่อมใสของบุคคลที่ยังไม่เลื่อมใส (ทำให้เกิดความไว้นับถือใจกัน)
- (8) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของบุคคลที่เลื่อมใสแล้ว (ไว้วางใจกันมากขึ้น)
- (9) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม (มีหลักธรรมในการปฏิบัติร่วมกัน)
- (10) เพื่อเอื้อเพื่อพระวินัย (เชิดชู คำจูน ปรคับประคองพระวินัย)

ดังนั้นการขาดความมั่นคงของมนุษย์ ตามทัศนะทางพระพุทธศาสนา มีฐานรากมาจากการที่ประชาชนละเมิดศีล ไม่ดำรงตนอยู่ในศีล 5

ความมั่นคงของชีวิตประชาชน

ธรรมะในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของชีวิตประชาชน แบ่งเป็น 3 ประการ คือ ความมั่นคงในตนเอง ความมั่นคงของครอบครัว ความมั่นคงของชุมชนและสังคม

1. ความมั่นคงในตนเอง คือ มีสุขภาพจิตดี มีหน้าที่การงาน รู้จักการปฏิบัติตนตามหน้าที่ในสังคม โดยยึดหลักธรรมที่สำคัญคือ

1.1 ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจ (อธิษฐานธรรม) หมายถึง ธรรมที่ควรใช้เป็นที่ยึดมั่นตนเพื่อให้สามารถยึดเอาผลสำเร็จสูงสุดอันเป็นที่หมายไว้ได้โดยไม่เกิดความสำคัญตนผิดและไม่เกิดสิ่งมัวหมอง 4 ประการ คือ (1) ความรู้ซัด (ปัญญา) (2) ความจริง (สัจจะ) คือ การดำรงมั่นในความจริง พุคจริง ทำจริงและรักษาสัจจะ (3) ความสละ (จาคะ) คือ สละสิ่งอันเคยชินและเพิ่มพูนการเสียสละ และ (4) ความสงบ (อุปสมะ) คือ ทำจิตใจตนเองให้สงบ (พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ 11, 2525, หน้า 241)

1.2 ธรรมนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ที่เรียกว่า “จักร” 4 ประการ คือ (1) อยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม (2) สวมคัมกับสัตว์บุรุษ (3) ตั้งตนไว้ชอบ ตั้งจิตคิดมุ่งหมาย นำตนไปถูกทาง และ (4) ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว เรียกได้ว่ามีพื้นเดิมดี ได้สร้างสมคุณความดีเตรียม พร้อมไว้แต่ต้น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “พหุการธรรม” คือธรรมมีอุปการะมาก เป็นเครื่องช่วยให้สามารถสร้างสมความดีอื่น ๆ และช่วยให้ประสบความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิต (พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ 11, 2525, หน้า 293)

2. ความมั่นคงของครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นพื้นฐานของความมั่นคงของชีวิต โดยสอนหลักธรรมเพื่อการมีครอบครัวที่ดี มี 4 ประการ คือ

2.1 ธรรมสำหรับการครองเรือน (ฆราวาสธรรม) เป็นหลักธรรมเพื่อให้ครอบครัวมีความสุขอย่างมั่นคง 4 ประการ คือ (1) ความจริง (สัจจะ) คือ ความซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พุคจริง ทำจริง (2) การฝึกฝน

(ทมะ) คือ การฝึกข่มใจ ควบคุมจิตใจ (3) ความอดทน (ขันติ) คือ เข้มแข็งอดทน ทนทาน ไม่หวั่นไหว และ (4) ความเสียสละ (จาคะ) คือ สละความสุขสบาย ไม่คับแคบเห็นแก่ตน

2.2 ธรรมสำหรับดำรงความมั่งคั่งของตระกูลให้ยั่งยืน (กุลจักรฐิติธรรม) เป็นเหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งอยู่ได้นาน 4 ประการ คือ (1) รู้จักหาของมาไว้ ไม่ให้ของหาย ไม่ให้ของหมด (2) ของเก่าของชำรุด รู้จักบูรณะซ่อมแซม (3) รู้จักประมาณในการกินการใช้จ่าย และ (4) ตั้งผู้มีศีลธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน (พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ 21, 2525, หน้า 333)

2.3 การบูชาบุคคลที่ควรบูชาด้วยใส่ใจ (อัคคิปริจจยา) หรือไฟที่ควรบำรุง หมายถึง บุคคลที่ควรบูชาด้วยใส่ใจบำรุงเลี้ยงและให้ความเคารพนับถือตามควรแก่ฐานะ จุดไฟบูชาของผู้บูชาไฟเป็นการปรนนิบัติดูแลเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตและสังคม 3 ประการ คือ (1) ไฟอันควรแก่ของกำนับบูชา คือ บิคารมราคา (2) ไฟของเจ้าบ้าน คือ บุตรภรรยาและคนในปกครอง และ (3) ไฟอันควรทักษิณา คือ สมณพราหมณ์ ท่านผู้ทำหน้าที่สั่งสอนผดุงธรรม ผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ (พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ 11, 2525, หน้า 229)

2.4 ธรรมของคู่ชีวิต (สมชีวิธรรม) คือธรรมที่ทำให้คู่สมรสมีชีวิตสมำเสมอกลมกลืนอยู่ครองยาวนาน 4 ประการ คือ มีศรัทธาสมกัน มีศีลสมกัน มีจาคะสมกันและมีปัญญาสมกัน (พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ 21, 2525, หน้า 80)

3. ความมั่นคงของชุมชนและสังคม เริ่มจากประชาชนเป็นคนดี เพื่อคนดีจะได้นำคำสอนต่าง ๆ มาสร้างความมั่นคงให้แก่ชุมชนและสังคม ซึ่งคำสอนที่มุ่งให้เกิดความมั่นคงของชุมชนและสังคมที่สำคัญ คือ

3.1 การปฏิบัติต่อบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด (ทิส 6) เป็นการปฏิบัติอันเป็นหลักพื้นฐานสังคม 6 ประการ คือ “...มารดาบิดาเป็นทิสเบื้องหน้า อาจารย์เป็นทิสเบื้องขวา บุตรภรรยาเป็นทิสเบื้องหลัง มิตรอำมาตย์เป็นทิสเบื้องซ้าย ทาสกรรมกรเป็นทิสเบื้องต่ำ สมณพราหมณ์เป็นทิสเบื้องบน คฤหัสถ์ในสกุลผู้สามารถ นอบน้อมทิสเหล่านี้ บัณฑิตผู้ถึงพร้อมด้วยศีลเป็นคนละเอียดและมีไหวพริบ มีความประพฤติ เจียมตัวไม่คือ กระด้าง ผู้เช่นนั้นย่อมได้ยศ” (พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ 11, 2525, หน้า 172-173) ซึ่งวิธีการปฏิบัติต่อบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดนี้ในพระไตรปิฎกได้อธิบายเพิ่มเติม ดังนี้

3.1.1 บิดา มารดา ซึ่งบุตรควรปฏิบัติด้วยลักษณะ 5 ประการ คือ (1) ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เมื่อท่านแก่ชราต้องเลี้ยงท่านทดแทนบุญคุณ (2) ช่วยทำกิจการของท่านด้วยความตั้งใจ (3) ดำรงวงศ์ตระกูลให้เจริญสืบไป (4) ประพฤติตนให้เหมาะแก่การรับมรดก และ (5) เมื่อท่านสิ้นไปแล้ว ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ ซึ่งบิดา มารดาพึงอนุเคราะห์บุตร 5 สถานะ คือ ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา หากรรยาที่สมควรให้ และมอบทรัพย์ให้ในกาลอันควร

3.1.2 ครูอาจารย์ ซึ่งศิษย์ควรปฏิบัติด้วยลักษณะ 5 ประการคือ (1) เมื่อครูอาจารย์ผ่านมา ลูกศิษย์ยืนเคารพท่าน (2) เข้าไปคอยรับใช้ท่าน (3) เชื่อฟังคำสอนด้วยความเคารพ (4) ปรนนิบัติครูอาจารย์ และ (5) ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ไม่เกียจคร้าน ส่วนอาจารย์พึงอนุเคราะห์ศิษย์ ด้วย 5 สถานะ คือ (1) แนะนำ

(2) ให้เรียนดี (3) บอกศิลปะให้สิ้นเชิง ไม่ปิดบังอำพราง (4) ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง และ (5) ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย (ไปในทิศทางไหนก็ไม่อดอยาก)

3.1.3 ภรรยา ซึ่งสามีควรปฏิบัติด้วยลักษณะ 5 ประการ คือ (1) ยกย่องว่าเป็นภรรยา (2) ไม่ดูหมิ่นภรรยาของตน (3) ไม่ประพฤตินอกใจภรรยาของตน (4) มอบความเป็นใหญ่ในครอบครัวให้ และ (5) หาของกำนัลมาให้ในโอกาสอันควร ส่วนตัวภรรยาอนุเคราะห์สามีด้วย 5 สถานะ คือ (1) จัดการงานดี (2) สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามี (3) ไม่นอกใจสามี (4) รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ และ (5) ขยันไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง

3.1.4 มิตรสหาย ซึ่งมิตรควรปฏิบัติด้วยลักษณะ 5 ประการ คือ (1) เพื่อแบ่งปันสิ่งของที่มิตรต้องการ (2) พุดจานุ่มนวลน่าพอใจ (3) ให้ความช่วยเหลือเมื่อมิตรเดือดร้อน (4) ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย และ (5) ซื่อสัตย์ จริ่งใจ ไม่อำพรางความจริงต่อเพื่อน โดยมิตรสหายอนุเคราะห์ด้วยการ (1) เมื่อเพื่อนประมาทช่วยรักษาป้องกัน (2) เมื่อเพื่อนประมาทช่วยรักษาสมบัติของเพื่อน (3) ในคราวมีภัยเป็นที่พึ่งได้ (4) ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก และ (5) นับถือตลอดดวงศรัทธาของมิตร

3.1.5 ทาสและกรรมกร ซึ่งผู้เป็นนายควรปฏิบัติด้วยลักษณะ 5 ประการ คือ (1) จัดการงานให้สมควรแก่กำลัง (2) เลี้ยงดูให้อิ่มและให้รางวัลบางโอกาส (3) ช่วยเหลือให้การรักษาในคราวเจ็บป่วย (4) เมื่อมีอาหารแปลกๆ ควรแบ่งปันให้บ้าง (5) ปลอ่ยให้พักผ่อนตามกาลอันควร ส่วนทาสพึงอนุเคราะห์นายด้วยสถานะ 5 ได้แก่ (1) ลุกขึ้นทำงานก่อนนาย (2) เลิกการทำงานที่หลังนาย (3) ถือนาฬิกาของที่นายให้ (4) ทำการงานให้ดีขึ้น และ (5) นำคุณสมบัติไปสรรเสริญ

3.1.6 สมณพราหมณ์ ผู้ครองเรือนพึงบำรุงด้วยลักษณะ 5 ประการ คือ (1) ประพฤติทางกายด้วยความเมตตา เคารพ (2) พุดด้วยภาษา วาจา ที่นุ่มนวล (3) นึกถึงด้วยความเคารพ (4) ยินดีต้อนรับท่านทุกเมื่อ เมื่อท่านมาที่บ้าน และ (5) ถวายทานตามสมควร โดย สมณพราหมณ์พึงอนุเคราะห์กุลบุตรด้วย 5 สถานะ คือ (1) ห้ามไม่ให้กระทำความชั่ว (2) ให้ตั้งอยู่ในความดี (3) อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม (4) ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง (5) อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้งและ (6) บอกทางสวรรค์ให้

3.2 การปฏิบัติต่อบุคคลทั่วไป เพื่อการปฏิบัติต่อบุคคลทั่วไปที่อยู่ในสังคมเป็นไปเพื่อการสงเคราะห์ เพื่อการยึดเหนี่ยวจิตใจและประสานสามัคคีในหมู่ชน ที่สำคัญคือ สังคหวัตถุและพรหมวิหาร

3.2.1 สังคหวัตถุ คือ หลักคำสอนเพื่อการสงเคราะห์ 4 ประการ ได้แก่ (1) ทาน คือ การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (2) ปิยวาจา คือ การกล่าวคำสุภาพไพเราะน่าฟัง (3) อัตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์ (4) สมานัตตตา คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย

3.2.2 พรหมวิหาร คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ เป็นหลักธรรมประจำใจเพื่อความประพฤติกิเลสที่บริสุทธิ์ ดำเนินชีวิตตนเองและปฏิบัติต่อผู้อื่นได้โดยชอบ 4 ประการ ได้แก่

- เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดี
- กรุณา คือ ความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์

- มุทิตาคือความยินดีเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข
- อุเบกขา คือ วางใจเป็นกลาง มีจิตใจสงบเที่ยงธรรม

3.3 การรู้จักหน้าที่ในอาชีพของตน คือ “การทำหน้าที่ในอาชีพของตน” ให้ถูกต้องเพราะการที่ประเทศชาติจะมั่นคงได้ประชากรต้องมีหน้าที่การงานที่มั่นคง มีอาชีพที่มั่นคงและมีใช้การอ้างตำแหน่ง เพราะแม้ว่าผู้แสดงตนว่ามีอาชีพนั้นๆ แต่ไม่รู้จักหน้าที่ในอาชีพของตน ย่อมไม่อาจกล่าวได้ว่าตนประกอบอาชีพนั้น ๆ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนถึงเรื่องการรู้จักหน้าที่ในอาชีพของตนเอง ที่ได้กล่าวถึง พราหมณ์หนุ่ม 2 คนที่ถกเถียงเรื่องเกณฑ์กำหนดคุณสมบัติของพราหมณ์ โดยที่ ภารทวาชมาณพ ให้ใช้เกณฑ์ชาติกำเนิด แต่เสฏฐมาณพให้ใช้เกณฑ์ความประพฤติ ต่อมาทั้งสองได้ไปทูลขอให้พระพุทธเจ้าตัดสิน พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นว่า ความแตกต่างของมนุษย์อยู่ที่การกระทำ เช่น

“... ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดเลี้ยงชีวิตด้วยศิลปมากอย่าง ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นั้นเป็นศิลปิน...

ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดอาศัยการค้าขายเลี้ยงชีวิต ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นั้นเป็นพ่อค้า...

ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดอาศัยของที่เขาไม่ให้เลี้ยงชีวิต ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นั้นเป็นโจร...

ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดอาศัยศาสตราวุธเลี้ยงชีวิต ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ผู้นั้นเป็นทหาร...

...และเราก็ไม่เรียกบุคคลผู้เกิดในกำเนิดไหนๆ หรือเกิดจากมารดา (เช่นใดๆ) ว่าเป็นพราหมณ์”

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลรู้จักหน้าที่ในอาชีพของตน และรู้จักการทำหน้าที่ในอาชีพ มีใช้การอ้างชาติกำเนิด เพราะแม้ว่าผู้แสดงตนว่ามีอาชีพนั้นๆ แต่ไม่รู้จักหน้าที่ในอาชีพของตน ย่อมไม่อาจกล่าวได้ว่าตนประกอบอาชีพนั้น ๆ

2. ศาสนา เมื่อประชาชนนับถือพระพุทธศาสนา และปฏิบัติตามคำสอนในพระพุทธศาสนาจนเป็นวิถีชีวิต สิ่งจำเป็นที่ชาวพุทธต้องมีคือศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้เกิดความสามัคคีและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยยึดหลักปฏิบัติพื้นฐานที่สำคัญ 2 ประการคือ

1) ธรรมของอุบาสกที่ดี (ธรรมของอุบาสกรัตน) 5 ประการ

1. มีศรัทธา

2. มีศีล

3. ไม่ถือมงคล ตื่นข่าว เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคลตามโลกนิยม คือ ให้มุ่งหวังผลจากการกระทำและการงานมิใช่จากโชคกลางและสิ่งที่ตื่นกันว่าลัทธิลี้ลับ

4. ไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา คือ ไม่แสวงบุญในศาสนาอื่น

5. สนับสนุนพระพุทธศาสนา คือ ขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา

(พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ 22, 2525, หน้า 230)

2) ธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญของอุบาสก (สัมปทาของอุบาสก) ดังที่พระไตรปิฎก เล่ม 23 หน้า 26-27 บันทึกไว้ว่ามี 7 ประการ คือ

1. ไม่ขาดการเยี่ยมเยียนพบปะพระภิกษุ
2. ไม่ละเลยการฟังธรรม
3. ศึกษาในอธิศีล
4. มากด้วยความเลื่อมใสในภิกษุทั้งหลายทั้งที่เป็นเถระ นวกะ และปุณกลาง (ปลานกลาง)
5. ไม่ฟังธรรมด้วยตั้งใจจะคอยฟังโทษติเตียน
6. ไม่แสวงหาบุญนอกคำสอนของพระพุทธศาสนา
7. กระทำความสนับสนุนพระพุทธศาสนาคือขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุง

พระพุทธศาสนา (พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ 23, 2525, หน้า 26-27)

การที่พุทธศาสนิกชนมีความศรัทธา ปฏิบัติและส่งเสริมสนับสนุนพระพุทธศาสนาและไม่แสวงบุญในศาสนาอื่นย่อมทำให้พุทธศาสนิกชนมีความสามัคคี ชุมชนเข้มแข็งและพระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงอันนำมาสู่ความมั่นคงของชาติกล่าวได้ว่า “ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาคือความมั่นคงของชาติ”

3. การศึกษา พระพุทธศาสนาได้วางหลักการศึกษาไว้ 2 ระดับ คือ

1. ผู้ปกครองศึกษาการสงคราม การปกครอง อักษรศาสตร์และศาสนา
2. ประชาชนศึกษาการประกอบอาชีพ เช่น เกษตรกรรม การค้าและช่างฝีมือ

นอกจากนี้ผู้ปกครองยังต้องสนับสนุนการศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาประชาชน โดยเริ่มจากการสอนให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติดี โดยปฏิบัติตามหลักคำสอนพื้นฐาน คือ ศีลและธรรม

1) ศีล คือ ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่วหรือการควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน 5 ประการ คือ

- (1) เจตนางดเว้นจากการฆ่า
- (2) เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขามิได้ให้
- (3) เจตนางดเว้นจากการประพฤตินอกใจในกาม
- (4) เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ
- (5) เจตนางดเว้นจากสิ่งเสพติด สุรา น้ำเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

2) ธรรม คือ คุณธรรมที่เป็นประโยชน์เกื้อกูล 5 ประการ คือ

- (1) ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขและความสงสารคิดช่วยให้พ้นจากทุกข์
- (2) การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริตและแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- (3) ดำรงรู้จักยับยั้ง ควบคุมตนเองไม่ให้หลงในกามารมณ์
- (4) ความซื่อตรง
- (5) ฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยังคิดรู้เสมอว่าสิ่งใดควรทำ ไม่ควรทำและไม่ประมาท

พระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลรู้จักหน้าที่ในอาชีพของตน คือ “การทำหน้าที่ในอาชีพของตน” ให้ถูกต้อง เพราะการที่ประเทศชาติจะเจริญมั่นคงได้ ประชากรต้องมีหน้าที่มีอาชีพการงานที่มั่นคง ที่สำคัญคือปัจจุบันคนไทยนับถือพระพุทธศาสนามั่นคง 94.6 “และยังคงตักบาตร สวดมนต์ รักษาศีล โดยเฉพาะการปฏิบัติศาสนกิจดังกล่าวในวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา” (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555, หน้า 6) รวมถึงการปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนพิธีในวันสำคัญทางประเพณี เช่น วันปีใหม่ วันสงกรานต์ วันลอยกระทง แม้กระทั่งประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยทั้งงานวันเกิด งานบวช แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ งานศพ จนกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นวิถีชีวิตคนไทย เป็นวัฒนธรรมของชาติไทย สถาบันทางศาสนาเป็นเครื่องมือเสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน บุคคลเมื่อมีความเชื่อและศรัทธาในสิ่งเดียวกันทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของคนและกัน เกิดสายสัมพันธ์ทางจิตใจนำมาซึ่งกิจกรรมที่เป็นผลดีต่อส่วนรวมอื่น ๆ อีกมากมาย การมีความรู้และความเชื่ออย่างเดียวกันทำให้บุคคลมีแนวความคิด โดยเฉพาะความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับสิ่งอันเป็นธรรมชาติ เกี่ยวกับชีวิตและสังคม พิธีกรรมทางศาสนาทำให้แต่ละ คน ได้รู้ข่าวคราว ความทุกข์สุข ได้ศึกษาปัญหา ให้ข้อคิดเห็นและช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามโอกาส ชุมชนก็จะมีแต่ความกลมเกลียวสามัคคี เป็นปึกแผ่นอันหนึ่งอันเดียวกัน (ฉวีวรรณ สุวรรณภา, 2559)

เมื่อคนไทยนับถือพระพุทธศาสนาและวัดยังคงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทย เป็นศูนย์กลางของสังคมและมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่คนไทยจะต้องเป็นชาวพุทธที่ดีคือ ศรัทธาในคำสอนที่ถูกต้อง มีศีล มุ่งหวังผลจากการทำงาน ขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา และที่สำคัญที่สุดคือ การที่คนไทยมีหลักการดำเนินชีวิตตามคำสอนในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ถือกำเนิดจนถึงวันที่ตายไปแล้ว เรียกได้ว่า “พระพุทธศาสนาเป็นวิถีชีวิตของคนไทย” และ “พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานวัฒนธรรมไทย” พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญแนบแน่นกับความเป็น “ไทย” และมีความสำคัญอย่างยิ่งกับชนชาติไทย ชาวไทยจึงควรทราบตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนา และสนับสนุนส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยสืบต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ฉวีวรรณ สุวรรณภา. (2559, มิถุนายน 24). *พระพุทธศาสนากับวัฒนธรรมไทย*. สืบค้นจาก

<https://www.mcu.ac.th/article/detail/405>

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2535). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ 11. (2525). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ 21. (2525). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ 22. (2525). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ 23. (2525). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย. (2537). *วารสารพุทธธรรม ฉบับวันวิสาขบูชา*, 45.

สุรศักดิ์ ศิลาวรรณา. (2550). *การท่องเที่ยวและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา บทบาทของวัดในเขต*

กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา วัดบวรนิเวศวิหารและวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม.

นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.

เสถียรโกเศศ. (2515). *เรื่องวัฒนธรรม*. พระนคร: บรรณาการ

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). *สภาวะทางสังคม วัฒนธรรม และสุขภาพจิต*. *สารสถิติ*, 23(4), 6-7.